

Тема 1. Міжнародні компанії та їх роль в сучасному світі.

1. Глобалізація світової економіки. Міжнародний бізнес.
2. Міжнародні компанії та їх роль в процесі глобалізації
3. Глобальний менеджмент в основі конкурентоспроможності компанії в світовій економіці
4. Вплив транснаціональних компаній на світову економіку

1. Глобалізація світової економіки. Міжнародний бізнес.

Глобалізація світового господарства – це процес посилення взаємозв'язку національних економік країн світу, що знаходить своє вираження в утворенні світового ринку товарів і послуг, фінансів; становленні глобального інформаційного простору, перетворенні знання в основний елемент суспільного багатства, виході бізнесу за національні кордони через формування ТНК, впровадженні і домінуванні в повсякденній практиці міжнародних відносин і внутрішньополітичного життя народів принципово нових і універсальних ліберально-демократичних цінностей тощо.

Причини формування глобалізаційних процесів: процес інтернаціоналізації, який приводить до поглиблення співробітництва між країнами та посилення їх взаємозалежності; науково-технічний прогрес: поява інформаційних технологій, які корінним чином змінюють всю систему соціально-економічних відносин, переносять на якісно новий технічний рівень організаційно-економічні відносини, транспортні та комунікаційні зв'язки (зниження витрат на трансакції); загострення проблем, що є загальними для всіх людей і країн світу та є важливими з точки зору збереження та розвитку людської цивілізації.

Основні ознаки процесу глобалізації: взаємозалежність національних економік та їхнє взаємопроникнення, формування міжнародних виробничих комплексів поза національними кордонами; фінансова глобалізація – зростаюча фінансова єдність та взаємозалежність фінансово-економічних систем країн світу; послаблення можливостей національних держав щодо формування незалежної економічної політики; розширення масштабів обміну та інтенсифікація процесів руху товарів, капіталів, трудових ресурсів; створення інституцій міждержавного, міжнародного регулювання глобальних проблем; тяжіння світової економіки до єдиних стандартів, цінностей, принципів функціонування.

Розвиток процесів глобалізації у міжнародній економіці обумовлений різними факторами економічний розвиток країн, груп країн та регіонів у світі в умовах нерівномірного розподілу ресурсів, закономірними тенденціями науково-технічного процесу, тенденціями демографічного розвитку, наявністю та необхідністю розв'язання глобальних проблем, таких як: енергетичні, продовольчі, екологічні, використання ресурсів Світового океану та космосу, економічного зростання, зростання народонаселення, економічної безпеки, роззброєння; різким скороченням відстаней за рахунок розвитку транспортно-комунікаційних мереж, ринковою уніфікацією економічного розвитку.

Форми прояву глобалізації на сучасному етапі розвитку зростання міжнародної торгівлі та інвестицій, лібералізація та дерегуляція ринку капіталів посилення ролі ТНК у світогосподарських процесах диверсифікація світових фінансових ринків та ринків технологій загострення глобальної конкуренції підвищення ролі інформаційних та комунікаційних технологій поява нових систем глобального стратегічного менеджменту поглиблення міжнародного поділу та кооперації праці зростання цілісності та єдності світового господарства посилення відкритості національних ринків

Наслідки глобалізації

Позитивні наслідки глобалізації поширення нових інформаційних технологій та пов'язаних з ними переваг (скорочення часу і витрат на трансакції, поліпшення умов праці та життя); перехід на ресурсозаощаджуючі технології; посилення уваги до важливих проблем людства та інші.

Негативні наслідки глобалізації: посилення нерівномірності розвитку країн світу; нав'язування сильними країнами своєї волі, нераціональної структури господарства, політичної та економічної залежності; концентрація в постіндустріальному світі більшої частини інтелектуального і технологічного потенціалу людства; зосередження основних торговельних потоків в межах співдружності розвинених держав; замикання інвестиційних потоків; спрямованість міграційних потоків з країн “третього світу” в розвинені регіони планети.

2. Міжнародні компанії та їх роль в процесі глобалізації

В науковій літературі розмежовують два типи міжнародних компаній (МНК):

- *транснаціональні корпорації (ТНК)* - національні монополії із зарубіжними активами, виробнича і торговельно-збутова діяльність яких виходить за рамки однієї держави. Правовий режим ТНК передбачає ділову активність, здійснювану за допомогою утворення в них філій, дочірніх компаній, які можуть мати форму змішаних підприємств з переважно національною участю.

- *багатонаціональні корпорації (БНК)* - міжнародні корпорації, які об'єднують національні компанії низки держав на виробничій і науково-технічній основі.

Організація, форми, структурні особливості БНК можуть бути різними, проте можна виокремити такі основні принципи, які лежать в їх основі і виділяють їх з-поміж інших форм міжнародного бізнесу, а саме:

- корпоративна цілісність, заснована на принципах акціонерної участі;
- орієнтація на досягнення єдиних для компанії стратегічних цілей і вирішення загальних стратегічних завдань;
- наявність однієї управлінської вертикалі (з різним ступенем жорсткості) і єдиного центру контролю у вигляді холдингової компанії, банку чи групи взаємопов'язаних компаній;
- безстроковий характер існування БНК.

Вирізняють три головні критерії належності тієї чи іншої корпорації до ТНК:

- 1) Структурний критерій.
- 2) Критерій результативності.
- 3) Критерій поведінки.

За *структурним критерієм* ТНК - це фірма, яка має власні філії у двох і більше країнах, або це фірма, власники чи вищий управлінський персонал якої є громадянами різних країн (при цьому діяльність ТНК контролюється штаб-квартирою, яка розміщується в одній країні. Саме тому розрізняють американські, англійські та інші ТНК).

За *критерієм результативності* фірми визначаються як ТНК на основі абсолютних або відносних показників: ринкова вартість капіталу, обсяг продажу, прибуток, активи. Характерним для транснаціональних корпорацій є те, що вони генерують значну частину прибутків і продажу від своїх зарубіжних операцій. Загальні зарубіжні активи американських промислових ТНК складають понад 1500 млрд. дол., валова балансова вартість фондів їхніх філій за кордоном - понад 500 млрд. дол.

Згідно з *критерієм поведінки* фірма може бути названа транснаціональною, якщо її вищий менеджмент "мислить інтернаціонально". Оскільки транснаціональна корпорація діє більш ніж в одній країні, то її керівництво має розглядати весь світ як сферу своїх потенційних інтересів.

Найбільш авторитетним вважається визначення ТНК як впливової міжнародної організації. Згідно з визначенням Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), *транснаціональна корпорація - це група компаній приватної, державної або змішаної форм власності, яка розташована в різних країнах, при цьому одна чи більше з цих компаній може суттєво впливати на діяльність інших, особливо у сфері обміну знаннями і ресурсами.*

Основними специфічними рисами ТНК є:

- активна участь у міжнародному поділі праці і сприяння його розвитку;
- незалежність руху капіталів від процесів, які відбуваються в країні базування;
- проникнення у високотехнологічні галузі, які потребують значних інвестицій та висококваліфікованого персоналу (так, 500 найбільших ТНК реалізують 80% усієї виробничої продукції електроніки і хімії, 95% - фармацевтики, 76% - продукції машинобудування);
- пропагування диверсифікованості свого виробництва і послуг (кожна з 500 найбільших ТНК США має підприємства в кількох галузях, а найпотужніші з них охоплюють по 30-50 галузей);
- відстоювання такої виробничо-торговельної політики, яка б забезпечувала високоефективне планування виробництва і товарного ринку.

За своєю суттю саме ТНК перетворили світову економіку в дійсно міжнародне виробництво, дали поштовх розвитку науково-виробничому прогресу в різних його проявах, забезпечили підвищення технічного рівня та якості продукції, ефективності виробництва. Окремо варто

виділити значення ТНК з позиції удосконалення форм менеджменту, організації фірми, управління її комерційним, виробничо-технологічним і кадровим потенціалом.

Говорячи про роль ТНК у світовому розвитку, слід визнати, що розширення сфери їхньої діяльності сприяє росту світової економіки, поширенню досягнень науки і техніки, зменшенню розбіжностей між країнами в рівні організації й ефективності суспільного виробництва. Розвиток і постійне зростання ролі ТНК в світовому виробництві посилює інтерес до вивчення форм і особливостей управління їх глобальною діяльністю, що суттєво відрізняється від управління національними компаніями.

3. Глобальний менеджмент в основі конкурентоспроможності компанії в світовій економіці

Одним із важливих феноменів загального процесу глобалізації є формування системи глобального менеджменту, яка за допомогою модерних комунікаційних технологій витісняє традиційні національно-локальні системи менеджменту. Глобальне управління за своєю природою є політичним і стратегічним менеджментом. До його функцій належить вироблення та реалізація найбільш загальних всесвітніх стратегічних рішень. Сучасні центри глобального менеджменту інтенсивно й послідовно створюють відповідну інфраструктуру, здатну завдяки застосуванню новітніх технологій, у тому числі гуманітарних та соціальних, контролювати свідомість і поведінку людей.

На сучасному етапі виділяють такі концепції глобального управління: синонімічна, планетарна, наднаціональна і цивілізаційна.

Синонімічна концепція полягає в тому, що під глобальним менеджментом розуміють сучасний етап (форму) управління міжнародними корпораціями, який динамічно змінюється під впливом процесів глобалізації. Така концепція пояснюється прагненням її прихильників зробити наголос на сучасних змінах у міжнародному менеджменті. З цієї концепції висновуються, наприклад, ідеї глобальної відповідальності глобального мислення та управління людськими ресурсами і коштами і т. ін.

Планетарна концепція виходить з того, що глобальний менеджмент існує лише в транснаціональних корпораціях. У цьому зв'язку, наприклад, О. Білорус вживає терміни "корпоративний", "державно-корпоративний глобалізм" та "глобально-корпоративний менеджмент". Такий підхід ґрунтується на попередженні подальшого наростання загрози державам-націям з боку глобальних корпорацій.

Наднаціональна концепція глобального менеджменту наголошує на створенні міжнародних організацій, які впливають на діяльність не лише держав, а й транснаціональних корпорацій. Відомі політичні діячі З. Бжезинський та М. Горбачов запропонували створити світові уряди для інтегрованого глобального управління. Ця концепція має на меті взяти під контроль сам процес глобалізації, подолати його стихійний характер. Прихильники такої точки зору спираються на французьку доктрину глобалізації в модифікації "мондіалізації", яка ґрунтується на розвитку наднаціональних механізмів управління в умовах інтенсифікації глобалізованої економіки та суспільної інтеграції.

Цивілізаційна концепція глобального менеджменту виходить з того, що його формування відбувається одночасно зі становленням, глобальної цивілізації. На думку одного із провідних фахівців з міжнародного бізнесу Г. Перлмуттера, становлення глобальної цивілізації призведе до появи дуже широкої і навіть хаотичної мозаїки культурних відмінностей та міжнародних культурних гібридів. За таких умов корпорації повинні змінювати свої системи управління в напрямі формування нового глобального менеджменту. З одного боку, такий менеджмент забезпечує дію компаній у глобальному масштабі, а з іншого - дає можливість знаходити для себе місцевий ґрунт і локальні ніші в культурному і географічному середовищі.

4. Вплив транснаціональних компаній на світову економіку (

Глобальні тенденції інтернаціоналізації виробництва й капіталу, приватизації, стратегічних альянсів і лібералізації зовнішньої торгівлі поставили ТНК у центр світового економічного розвитку. З огляду на них і подальший перерозподіл світових ринків та сфер впливу, можна

прогнозувати можливість появи найближчим часом міжнародних суперкорпорацій шляхом злиття, поглинання чи об'єднання найбільших компаній світу.

Сьогодні ТНК перетворилися із суб'єктів на об'єкти міжнародної політики, активно беруть участь у всіх глобальних процесах, що відбуваються у світі. Транснаціональні корпорації, нарівні з промислово - розвиненими країнами, широко проявляються в політиці, економіці, у фінансово-інвестиційній, інформаційній, науково-технічній, військовій, технологічній, екологічній сферах. У зовнішній політиці ТНК реалізують власну корпоративну дипломатію, а для успішного забезпечення внутрішньо-корпоративної політики створили свою, корпоративну ідеологію.

Дії ТНК за характером і формами прояву у світовій політиці й економіці багато в чому збігаються з діяльністю держав, що дозволяє експертам заявляти про ідентичність дій і проявів ТНК та держав у глобальній політиці й економіці. Водночас низка дослідників вважає, що в перспективі ТНК зможуть стати домінуючою силою світового господарства, замінивши національні держави в ролі основних його об'єктів.

На долю ТНК припадає основна частина міжнародних прямих інвестицій та міжнародної торгівлі. Вони відіграють вирішальну роль у структурі міжнародного виробництва, слугують чинником інтеграційних та глобалізаційних процесів, здійснюють глобальний трансфер нових технологій, прискорюють міжнародний рух капіталу, приводять до мобільності факторів виробництва та багато іншого.

Сьогодні ТНК контролюють понад 57% світового промислового виробництва, 69% міжнародної торгівлі, більш як 81% патентів і ліцензій на нову техніку, технології та ноу-хау, майже 90% прямих зарубіжних інвестицій. Практично вся торгівля сировиною на світових ринках контролюється ТНК, у тому числі 90% світової торгівлі пшеницею, кавою, кукурудзою, лісоматеріалами, тютюном, залізною рудою; 85% — міддю, бокситами; 80% — оловом, чаєм; 75% — натуральним каучуком, сировою нафтою.